

واکاوی بناهای اخترشناسی، از گذشته تا امروز، با تأکید بر آسمان نما

بیتا خورشیدی*

دانشجوی کارشناسی ارشد معماری، گروه معماری، واحد پردیس، دانشگاه آزاد اسلامی، پردیس، ایران.

bitakhorshidi@yahoo.com

چکیده

هموارگی حضور ایرانیان در طول تاریخ و به دنبالش احداث فضاها و ابزارهای اخترشناسی از سنگ نبشته ها، اسطرلاب ها و ... تا رصد خانه ها و آسمان نماها بر هیچ کس پوشیده نیست. از آنجائیکه به دلیل وجود عوامل و علل های بی شماری، فقدان جایگاه ارزشمندمان در حیطه ی نجوم به چشم می خورد، در تحقیق صورت گرفته به واسطه ی کنکاشی بر کلیه ی بناهای شکل گرفته در جهت علم اخترشناسی (رصد خانه و آسمان نما)، تلاش می شود بر آن شویم تا به احداث فعالانه، هوشمندانه و بهره مندی از آسمان نمایی شاخص دست زنیم. باشد که مطالعه ی سیر تحول از پیش از اسلام تاکنون، به شیوه هایی اجرایی و همچنین فرم بنا دست یازیم. پژوهش های انجام شده که از نوع بنیادی-نظری می باشد، به واسطه ی جمع آوری اطلاعات به صورت کتابخانه ای و میدانی و با استفاده از روش توصیفی-تحلیلی نشان می دهد گذر زمان چه تغییراتی در زمینه ی روند معماری بناهای اخترشناسی و موکدا آسمان نما به وجود آورده است و به فراخور پیشرفتی که در تکنولوژی صورت گرفته، الزامات چیست اند و چگونه اند. **واژه های کلیدی:** آسمان نما، رصدخانه، گنبد، اخترشناسی.

مقدمه

بنابر مدارک و شواهد موجود، انسان های دوران کهن، از هزاره ی سوم قبل از میلاد و آغاز دوران نوسنگی همواره بر آن بوده اند تا به پاسخ های خود در خصوص ستاره شناسی که یکی از قدیمی ترین علوم طبیعی برشمرده می شود، دست یازند. به جهت تعیین زمان انجام مراسم مذهبی، فصول کشاورزی و ... که تماماً از گاهشماری ها آغاز گردید، شکل گیری بناهای مربوطه جهت اخترشناسی با قرارگیری سنگ واره ها آغاز و به بناهایی همچون آسمان نماها و رصدخانه های امروزی ختم شد. در این میان، پیشرفت ابزارهای نجومی و سایر مسائلی چون آگاهی از ناشناخته های آسمان، ستارگان، پیدایش و احتمالات مرگ، مجموعه های ستاره شناسی بی شماری در سراسر جهان را به منظور رشد آگاهی به صحنه ی حضور آورد. ماهیت اصلی آسمان نما (پلانتاریوم) شاید به ظاهر، تنها دستگاهی به منظور نمایش آنچه امروزه مطرح می باشد، باشد اما هرگز نمی توان تاثیر مجتمع شگفت انگیزی که با هدف آسمان نما، حول آن ساخته و پرداخته می شود را نادیده گرفت. صرف نظر از در نظر گرفتن شرایط سنی، فضای علمی، آموزش، پژوهشی که در غالبی تفریحی و سهل، بر پایه ی ارتباط چشمگیر انسان با دنیای آسمان و ستارگان، مارا بر آن خواهد داشت تا با عزمی راسخ تر و قدم هایی محکم تر، در جهت اثبات پیشینه ی پر شکوهمان بر داریم. در این میان، الزام است که با گذری سطحی از تاریخ بناهای اخترشناسی جهان و ایران و نیز مختصری در خصوص رصد خانه ها، به اولین آسمان نمای ساخته شده ی ایران و پس از آن بپردازیم. گرچه نمی توانیم از اشاره ای هر چند کوچک به ماهیت آسمان نما چشم پوشی کنیم.